

УДК 342.951.713

В. Т. Комзюк,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент Черкаського національного
університету ім. Б. Хмельницького

ТЕХНІЧНІ ЗАСОБИ, ЯК СКЛАДОВА НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ МИТНИХ ОРГАНІВ

У статті надано визначення поняттю «науково-технічне забезпечення митних органів», здійснено дослідження технічного забезпечення діяльності митних органів, визначено основні проблеми забезпечення технічними засобами митних органів та запропоновано шляхи їх подолання.

Ключові слова: науково-технічне забезпечення, наукове забезпечення, технічні засоби, митні органи, митна діяльність.

Ефективність роботи митних органів залежить від досить великої кількості факторів, які тим чи іншим чином впливають на посадових та службових осіб митного органу. Суттєву роль у цьому процесі відіграє технічне забезпечення, яке безпосередньо пов'язане із роботою митного органу, що виражається у здійсненні різного роду фіксуванні посадовими особами митних органів своїх дій технічними засобами, забезпеченні необхідною технікою, засобами виявлення заборонених товарів, що переміщуються через митний кордон України та іншими спеціальними засобами, необхідними для здійсненні своєї діяльності.

Питання використання науково-технічних засобів у різних сферах життя розглядали П. П. Артеменко, Р. С. Белкін, В.В. Бірюков, Д.Д. Бегов, О.Г. Волеводз, В.І. Гончаренко, Г. Гросс, Л.І. Громовенко, В.І. Декшне, О.Ф. Долженков, П.А. Єрмаков, Ю.Ф. Жариков, І.О. Ієрусалимов, І.П. Козаченко, А.Т. Комзюк, Є.Д. Лук'янчиков, С.С. Овчинський, Ю.Ю. Орлов, В.Л. Ортинський, Ю.О. Пілюков, О.О. Пунда, М.В. Салтевський, Е.Ф. Толмачев, І.Р. Шинкаренко та багато інших учених. Проте, на сьогодні не досить дослідженим залишається питання забезпечення науково-технічними засобами митних органів, що зумовлює суттєві проблеми при здійсненні працівниками митних органів своїх прямих обов'язків, що в свою чергу, підриває авторитет всієї митної системи. На сьогодні, митні органи зустрілися із такими проблемами науково-технічного забезпечення, як відсутність спеціальної техніки, необхідної для виконання завдань щодо припинення та запобігання правопорушенням, відсутність належних засобів зв'язку між службовцями та працівниками митних органів, відсутність засобів оргтехніки, а саме комп'ютерів, принтерів та ін. або її застарілість, недостатня кількість службових приміщень, транспорту, спеціальних засобів припинення правопорушень, неналежне технічне оснащення робочих місць тощо.

Мета статті полягає у наданні характеристики науково-технічному забезпеченню діяльності митних органів. Виходячи із поставленої мети, у статті необхідно вирішити наступні основні завдання: уточнити поняття «науково-технічне забезпечення», «технічне забезпечення», визначити його основні складові та запропонувати шляхи удосконалення науково-технічного забезпечення діяльності митних органів.

Актуальність дослідження у сфері науково-технічного забезпечення, на нашу думку, полягає у тому, що належним чином забезпечення митних органів науково-технічними засобами суттєво вплине на функціонування митних органів, забезпечить стабільність у їх роботі, сприятиме кращій та ефективнішій боротьбі з митними правопорушеннями та злочинами, здійсненні митними органами превентивної діяльності тощо.

Переходячи до безпосереднього розгляду науково-технічного забезпечення діяльності митного органу вважаємо за необхідне розглянути позиції науковців з цього питання. О.О. Пунда, здійснюючи розгляд науково-технічних засобів у діяльності правоохоронних органів, під такими засобами розуміє сукупність приладів, пристроїв, апаратури, інструментів та матеріалів, що застосовуються відповідно до закону спеціально уповноваженими особами для досягнення науково обґрунтованого результату, який сприяв би захисту прав і законних інтересів учасників кримінального процесу, повному та швидкому розкриттю злочинів і викриттю осіб, винних у їхньому скоєнні [1, с. 8]. І.О. Ієрусалимов, досліджуючи особливості застосування науково-технічних досягнень для комплексного вирішення організаційних, тактичних та правових проблем, які виникають під час розслідування злочинів, доводить необхідність використання науково-технічних досягнень у слідчій діяльності. Науково-технічний потенціал слідчої діяльності він розглядає як сукупність матеріальних та інтелектуальних ресурсів (таких як техніка, наука, освіта та ін.), які реалізуються з метою найбільш ефективного розкриття, розслідування та попередження злочинів [2, с. 9]. Ми повністю погоджуємося із тим, що під науково-технічними засобами потрібно розуміти як матеріальні, так і інтелектуальні ресурси, які мають бути використані не окремо, а в своїй сукупності. Діяльність митного органу неможлива без використання різного роду допоміжного матеріалу: техніки, певних спеціальних засобів, систем, засобів фіксації та засобів зв'язку, системи збирання, нагромадження та аналізу інформації, тощо. Проте, використання вищенаведених засобів буде неможливим без відповідної підготовки працівника до роботи із таким механізмом, а тому важливим є забезпечення працівника належним рівнем освіти, професійною підготовкою та навиками роботи на відповідному приладі.

На основі вищенаведеного, під поняттям «науково-технічні засоби» ми розуміємо як матеріальні (пристрої, апарати, інструменти, засоби зв'язку), так і інтелектуальні ресурси (наукові надбання вчених, наукові праці, статті, матеріали семінарів, конференцій, тощо), які мають бути використані в своїй сукупності у діяльності митних органів та спрямовані на сприяння та

удосконалення діяльності у роботі митних органів, їх службових та посадових осіб. Окремо охарактеризуємо технічні засоби у діяльності митного органу.

Поняття технічних засобів у діяльності будь-якого державного органу розглядається по-різному. Так, наприклад, М.С. Ільницький, здійснюючи розгляд забезпечення органів внутрішніх справ, виділяє такі технічні ресурси: охорона (системи контролю і сигналізації, технічні забезпечуючі пристрої); комп'ютери та інша оргтехніка, спецтехніка, засоби зв'язку, тощо [3, с. 226]. І. Вовк, розглядаючи технічні ресурси в органах державної податкової служби, зазначає, що технічні ресурси — це виробничі потужності та їх особливості, устаткування, матеріали, тощо, зокрема, електронні мережі зв'язку між структурними підрозділами державної податкової служби України, система сигналізації [4, с. 24]. Автор дотримується позиції, що технічні ресурси — це все те, що необхідно для забезпечення нормального функціонування відповідного органу: виробничі потужності, матеріали, тощо. Проте, ми вважаємо, що такі ресурси є не тільки технічними, а й матеріальними. При цьому, технічні ресурси — це, перш за все, різного роду пристрої, апарати, інструменти, які необхідні митним органами для виявлення та вилучення товарів, що незаконно переміщуються через митний кордон України.

При розгляді поняття технічних засобів та технічних ресурсів слід зазначити, що у митних органах можна виділити загальнотехнічні засоби та спеціальні засоби. Загальнотехнічні — це ті, що можуть бути використані у багатьох державних органах, не мають специфічних властивостей та є загальноновживаними. Спеціальні ж засоби — це ті засоби, які мають певні властивості та використовуються при здійсненні певної конкретно визначеної діяльності.

Застосування технічних засобів в митній діяльності може здійснюватися на всіх стадіях митної діяльності. Досить чітко видно застосування технічних засобів при здійсненні митного контролю. Основними завданнями, які вирішуються за допомогою технічних засобів митного контролю, як вважає А.Р. Яценко, є: перевірка істинності документів та атрибутів митного забезпечення; контроль об'єктів перевезень, пошук і виявлення предметів контрабанди; ідентифікація об'єктів; забезпечення дізнання та документування у справах про контрабанду; контроль носіїв інформації; візуальне спостереження оперативної обстановки в зонах митного контролю; забезпечення оперативного управління процесом митного контролю; виконання технологічних операцій під час ручного догляду; накладання атрибутів митного забезпечення [5, с. 85–86].

Науковцями також окремо виділяються спеціальні технічні засоби, під якими О.В. Кошелева розуміє технічну одиницю, що є функціонально і конструктивно закінченим пристроєм, який без якого-небудь доопрацювання або удосконалення може бути використаний для негласного отримання інформації [6, с. 16]. І. В. Логінов вважає, що спеціальні технічні засоби - це різновид спеціальної техніки, тобто засоби, спеціально створені, розроблені, запрограмовані або модернізовані для негласного пошуку та фіксації фактичних

даних про готування або вчинення злочину в інтересах кримінального судочинства. Головною ознакою віднесення засобу до спеціально-технічного є функціональне призначення (можливості негласного отримання інформації), що повинно зазначатись у акті сертифікації засобу, яким засвідчується його відповідність відомчому стандарту [7, с. 101].

Спеціальні технічні засоби у митній діяльності можна визначити як ті технічні ресурси, які мають специфічні властивості та передбачені тільки для використання у митних органах. Технічними засобами, що використовуються працівниками митних органів, можна називати спеціальну техніку, спеціальні засоби, оперативну техніку, тощо. Наприклад, до таких видів спеціальної техніки та спеціальних засобів ми можемо віднести: детектор вибухових речовин та наркотиків, детектор дорогоцінних металів, рентгенапарат для перевірки великовантажних автомобілів та контейнерів, модульний або мобільний, прилад нічного бачення, систему автоматичного зчитування автомобільних номерів, комплект оглядових ендоскопів, тощо.

Чинним Митним кодексом України не передбачено окремої глави, яка б визначала використання технічних засобів митного контролю. Використання таких засобів здійснюється при вчиненні митними органами окремих процесуальних дій щодо переміщення товарів, транспортних засобів через митний кордон України, здійсненні митними органами контролю, здійсненні митної експертизи та інших митних процедур. Варто зазначити, що, виходячи із правоохоронної діяльності митних органів, окремою статтею митного кодексу передбачено право посадових осіб митної служби України застосовувати фізичну силу, спеціальні засоби та вогнепальну зброю [8].

Про технічні та спеціальні засоби митного контролю зазначається у Концепції інтегрування системоутворюючих компонентів технічних та спеціальних засобів митного контролю з автоматизованою системою митного оформлення Держмитслужби України. Відповідно до концепції, технічні та спеціальні засоби митного контролю — це комплекс технічних та спеціальних засобів та систем, що застосовуються митними органами безпосередньо в процесі оперативного митного контролю всіх видів об'єктів контролю, що переміщуються через митний кордон, з метою виявлення серед них предметів, матеріалів і речовин, заборонених до ввезення та вивезення або таких, що не відповідають відомостям, зазначеним у деклараціях або інших митних документах. До числа технічних та спеціальних засобів, зокрема, відносяться: оглядова рентгенотелевізійна техніка, інспекційно-оглядові комплекси, засоби пошуку, засоби нанесення та зчитування спеціальних міток, оглядовий інструмент, технічні засоби поверхневого зондування, технічні засоби ідентифікації, хімічні засоби ідентифікації, технічні засоби митного контролю матеріалів, що діляться, і радіоактивних матеріалів, а також низка інших технічних засобів [9].

На жаль, на сьогодні митні органи не в повному обсязі забезпечені відповідними технічними засобами для належного виконання своїх функцій.

Недостатнє фінансування не дає можливості забезпечити кожного працівника митного органу необхідним обладнанням, технікою та засобами захисту, що, в свою чергу, спричиняє швидку плінність кадрів у системі митних органів, неналежне виконання ними своїх посадових обов'язків. Потрібно досить зважено підійти до забезпечення митних органів необхідними технічними ресурсами, а тому важливим у цьому процесі має стати саме фінансування їх діяльності.

Необхідність здійснення належного технічного забезпечення митного органу впливає й із специфічної діяльності митних органів, а саме здійснення дій щодо виявлення товарів, які незаконно переміщуються через державний кордон України. З огляду на це, митні органи потребують належного забезпечення необхідними засобами виявлення товарів, що переміщуються через митний кордон України, засобами фіксування (засоби відео-, фото-, аудіозйомки, засоби спостереження), засобами захисту від неправомірних дій з боку осіб, що здійснюють незаконне переміщення товарів чи транспортних засобів через митний кордон України.

Сьогодні держава намагається на законодавчому рівні врегулювати зазначені вище проблеми технічного забезпечення діяльності митних органів. Так, Кабінетом Міністрів України у 2004 році було прийнято Постанову «Про затвердження Державної цільової програми забезпечення митних органів технічними засобами митного контролю на 2004–2010 роки», метою якої було забезпечення митних органів сучасними технічними засобами митного контролю для запобігання переміщенню через митний кордон заборонених до пропуску та небезпечних товарів і транспортних засобів. Основними завданнями програми було: визначення перспектив щодо забезпечення митних органів сучасними технічними засобами митного контролю та підтримання їх у належному технічному стані; підвищення ефективності протидії на митному кордоні сучасним загрозам національній безпеці в умовах демократичного розвитку держави та її інтеграції до Європейського Союзу. Відповідно до постанови, забезпечення митних органів технічними засобами митного контролю здійснювалось шляхом: централізованих закупівель таких засобів за кошти державного бюджету в межах визначених обсягів; модернізації, підтримання в належному технічному стані всіх технічних засобів митного контролю; розроблення в рамках науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт нових систем і зразків технічних засобів митного контролю та забезпечення ними митних органів [10]. На сьогодні вищенаведена постанова втратила чинність, але мала досить вагоме значення для забезпечення митних органів технічними ресурсами, необхідними для здійснення ними своєї роботи.

Митні органи ми відносимо до правоохоронних, а отже, такі органи передбачають використання спеціальних засобів впливу, які притаманні правоохоронним органам. Про застосування таких спеціальних засобів говорить в Постанові Кабінету Міністрів України від 25 грудня 2002 р. № 1953

із змінами, внесеними Постановою Кабінету Міністрів України від 21 травня 2012 р. № 430 «Деякі питання застосування спеціальних засобів та вогнепальної зброї посадовими особами митної служби», якою визначається перелік спеціальних засобів, вогнепальної зброї та набоїв до неї, що надаються для використання посадовими особами митної служби, та перелік посадових осіб митної служби, яким надається право під час виконання службових обов'язків зберігати, носити та застосовувати вогнепальну зброю. Так, до спеціальних засобів відносять засоби індивідуального захисту — шоломи та бронежилети; засоби активної оборони — наручники, пристрої вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджені гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, електрошокові пристрої, сльозоточиві речовини, гумові кийки, засоби для примусової зупинки транспортних засобів, обладнання для відкриття приміщень, у тому числі малогабаритні піротехнічні пристрої. Вогнепальна зброя — пістолети, револьвери, автомати, а також набої до них [11].

Для удосконалення технічного забезпечення діяльності митних органів пропонуємо системно підходити до нього, розробити та запровадити формування єдиної технічної політики органів державної влади, забезпечити розвиток національних програм технічного забезпечення митних органів, забезпечити працівників та службовців митних органів необхідними технічними ресурсами, мережею Інтернет, забезпечити комп'ютеризацію робочих місць, функціонування нових інформаційних систем, вивчити та запровадити досвід іноземних держав щодо реалізації технічного забезпечення митних органів, вивчити та узагальнити потенційні потреби митних органів та їх працівників у технічних ресурсах з метою визначення їх потенційних потреб. Досить важливим є врахування технічних потреб у кожному конкретному митному органі. З огляду на це, важливою є роль керівника відповідної митниці чи іншого структурного підрозділу митного органу, адже саме керівник зобов'язаний слідкувати за інформаційним, матеріальним та технічним забезпеченням кожного свого підлеглого. Суттєвим є здійснення належного матеріального забезпечення технічними засобами працівників та службовців митних органів.

Література:

1. Пунда О.О. Використання даних, одержаних в результаті застосування науково-технічних засобів, для доказування в кримінальному процесі: Автореф. дис. канд. юрид. наук: Спец. 12.00.09 «Кримін. процес та криміналістика; суд. експертиза» / О.О. Пунда. — К., 2002. — 18 с.
2. Ієрусалимов І.О. Інформаційне забезпечення використання науково-технічних досягнень у розслідуванні злочинів: Автореф. дис. канд. юрид. наук: Спец. 12.00.09 «Кримін. процес та криміналістика; суд. експертиза» / І.О. Ієрусалимов. — К., 1998. — 16 с.

3. Ільницький М.С. Організація фінансового та матеріально-технічного забезпечення органів внутрішніх справ України / М.С. Ільницький // Форум права. — 2009. — № 1. — С. 222–230.

4. Вовк І. Класифікація ресурсів підприємства: сучасні підходи / І. Вовк // Соціально-економічні проблеми і держава. — Вип. 1 (4). — 2011. — С. 23–25.

5. Яценко Р.А. Забезпечення ефективності митного контролю із застосуванням технічних засобів: проблеми та шляхи вирішення / Р.А. Яценко // Митна безпека. — 2011. — № 1–2. — С. 84–88.

6. Кошелева О.В. Административно-правовое регулирование оборота специальных технических средств, предназначенных для негласного получения информации: Автореф дис.. канд. юрид. наук: 12.00.14 / О.В. Кошелева. — Омск. 2009. — 27 с.

7. Логінов І.В. Визначення терміну «спеціальні технічні засоби» / І.В. Логінов // Актуальні проблеми оперативно-розшукової діяльності органів в сучасних умовах: матер. міжвід. наук. практ. конф., 19 травня 2011р., м. Київ — К. : Наук. — вид. відділ НФ СБ України, 2011. — 287 с.

8. Митний кодекс України від 13.03.2012 № 4495-VI // Відомості Верховної Ради України. — 2012. — № 44–45, № 46–47, № 48. — Ст. 552.

9. Про Концепцію інтегрування системоутворюючих компонентів технічних та спеціальних засобів митного контролю з автоматизованою системою митного оформлення Держмитслужби України: Наказ Державної митної служби України від 28.03.2012 № 191 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MK120275.html

10. Про затвердження Державної цільової програми забезпечення митних органів технічними засобами митного контролю на 2004–2010 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 22 вересня 2004 р. № 1255 // Офіційний вісник України. — 2004. — № 38. — стор. 61. — Ст. 2510.

11. Деякі питання застосування спеціальних засобів та вогнепальної зброї посадовими особами митної служби: постанова Кабінету Міністрів України від 25 грудня 2002 р. № 1953 // Офіційний вісник України. — 2002. — № 52. — стор. 83. — Ст. 2374.

Комзюк В.Т. Технические средства, как составляющая научно-технического обеспечения деятельности таможенных органов.

В статье предоставляется собственное определение понятию «научно-техническое обеспечение таможенных органов», осуществляется исследование технического обеспечения деятельности таможенных органов, определяются основные проблемы обеспечения техническими средствами таможенных органов и предложены пути их преодоления.

Ключевые слова: научно-техническое обеспечение, научное обеспечение, технические средства, таможенные органы, таможенная деятельность.

Komzyuk V.T. Technical facilities as part of scientific and technical support of the customs authorities.

In the article own determination of the scientific and technical providing of custom organs is given and consideration of the technical providing of activity of custom organs is carried out, determined basis of problem and ways of their overcoming.

Keywords: scientific and technical providing, scientific providing, hardwares, custom organs, custom activity.